

Äldres frivilligarbete i EU

Sammanfattning

Inledning

Ämnet för den här rapporten, som utkommer under Europaåret för frivilligarbete, är den förhållandevis försummade frågan om äldres frivilligarbete i Europa. En vanlig föreställning är att äldre är personer som tar emot frivilliginsatser. Deras bidrag som frivilligarbetare har däremot fått mycket mindre uppmärksamhet.

Den här undersökningen omfattar 30 fallstudier om äldres frivilligarbete från elva medlemsstater: Danmark, Finland, Frankrike, Tyskland, Ungern, Italien, Lettland, Litauen, Nederländerna, Polen och Storbritannien. Undersökningen är koncentrerad på sådana initiativ som till största delen drivs lokalt och där äldre deltar i frivilligarbete, särskilt personer som ligger i riskzonen för socialt utanförskap. Forskning och praxis har visat att frivilligarbete för äldre kan vara ett redskap för att främja den äldre befolkningens sociala delaktighet och förbättra livskvaliteten för alla generationer.

Sammanhang

Den grupp av befolkningen som uppnått pensionsåldern är givetvis stor – och växande – men också mångfasetterad med olika ekonomiska, hälsomässiga och sociala resurser. Förutsättningar och erfarenheter påverkar möjligheterna och viljan att delta i frivilliginsatser. En av huvudorsakerna till en lägre grad av frivilligarbete är sämre levnadsvillkor inom vissa grupper av äldre, som inte bara måste klara sig på en låg inkomst utan även har fysiska funktionshinder. Det är därför viktigt att stärka de bredare politiska strategierna, till exempel sådana nationella åtgärder inom hälso- och sjukvård och inkomstpolitik som inriktas på att allmänt förbättra de äldres levnadsvillkor. Program som skräddarsyts för att få särskilt äldre personer att delta i frivilligarbete är sällsynta. De organisationer som ingår i fallstudierna skiljer sig också åt när det gäller hur stor betydelse de tillmäter frågan om social delaktighet genom frivilligarbete.

Resultat

Fallstudierna illustrerar olika alternativ för äldres frivilligarbete. En viktig förutsättning är emellertid att deras outnyttjade potential för frivilligarbete bör erkännas och stödjas. Detta gäller den politiska och den praktiska nivån. Äldre gör förvånansvärt många frivilliginsatser som inte bara rör sig inom traditionella åldersrelaterade områden, som stöd till svaga eller sjuka äldre människor. I studierna framhålls olika åtgärder som krävs för att främja social och kulturell integration av befolkningsgrupper som riskerar att hamna i ett socialt utanförskap. I forskningen konstateras också effekter på förhållandena inom generationerna så väl som på solidariteten mellan generationerna i samhället.

Rekrytering av äldre som frivilliga (däribland de som riskerar att slås ut socialt) kräver ofta ett visst arbete. Man har dock funnit flera faktorer som underlättar deras engagemang. Förutom säker finansiering är det viktigt att de strategier som har som mål att rekrytera och behålla personer är skräddarsydda för gruppen i fråga. Att få äldre delaktiga i samhället genom frivilliginsatser har blivit en ny utmaning. Allmänt sett finns det fortfarande en brist på politisk medvetenhet om de äldres potential.

När det gäller att rekrytera och behålla äldre i frivilligarbete tycks följande faktorer bidra till ett lyckat resultat (ofta i kombination med varandra):

- Omfattande medie-, kommunikations- och informationskampanjer är "klassiska" sätt att engagera äldre frivilligarbetare. Det kan också underlätta att främja och upprätthålla kontakter med särskilda grupper, t.ex. religiösa och etniska gemenskaper, liksom sociala mötesplatser.

- En liten andel initiativ syftar inte direkt till att uppmuntra äldre att delta i frivilliginsatser; deras engagemang blir i stället en "sidoeffekt". Inbland är målet i själva verket att allmänt främja självbestämmande och ett aktivt åldrande. Äldre från olika socialgrupper bjuds in för att fundera och diskutera sina förväntningar på olika aspekter av åldrandet och för att stödja varandra.
- För att nå de äldre som ännu inte är engagerade kan en "dörröppnare" vara till stor hjälp. En dörröppnare deltar vanligen redan i viss utsträckning och överbryggar därför klyftan mellan initiativet och de som kan tänkas bli frivilligarbetare, till exempel genom att bjuda in familjemedlemmar, vänner och grannar att engagera sig.
- Förberedande kurser kan bidra till att kompetens erkänns och lyfts fram genom att hjälpa de äldre att inse att deras livserfarenheter och färdigheter kan vara resurser för frivilligarbete. Den typen av kurser kan också fungera som stöd till nyorientering efter en svår händelse i livet.
- En viktig förutsättning för att trivas med frivilligarbete är att de frivilliga endast tar på sig uppgifter som de kan utföra. Inom många initiativ försöker man åstadkomma detta genom att utvärdera frivilligarbetarnas färdigheter och erbjuda speciella kurser.
- Uppskattning och erkännande är mycket viktigt för att behålla frivilligarbetarna. Ett bra sätt att visa uppskattning kan vara att dela ut priser till frivilligarbetare och frivilligorganisationer.
- Organisationer som erbjuder flexibilitet uppskattas av frivilligarbetarna, så att de själva kan bestämma hur mycket de vill engagera sig. Det gäller till exempel hur ofta och hur länge man vill delta, vilket kan vara viktigt för den nya generationen äldre frivilligarbetare.
- För att behålla frivilligarbetare kan det vara avgörande att man erbjuder en försäkring och ersätter vissa utgifter.

Många positiva effekter av äldres frivilligarbete kan påvisas, till exempel större välbefinnande och ökad självkänsla. Sådana effekter kan förklaras av glädjen med att kunna ägna sig åt något meningsfullt och

tillfredsställande, utöver betalt arbete och familjeplikter, som de äldre ofta själva beskriver. Oavsett individuella förhållanden, problem och risker har äldre som ägnar sig åt frivilligarbete en aktiv ålderdom.

Slutsatser

Frivilliginsatser på äldre dagar ersätter inte de tjänster som utförs av formella sociala, kulturella och andra organiserade instanser. Tvärtom, fallstudierna visar på positiva och kompletterande effekter av frivilligarbete som även har konstaterats i andra studier. Professionellt stöd från avlönad personal kan också ses som en av de viktigaste faktorerna som borgar för effektivitet och varaktighet.

Hittills har arbetsmarknadens parter varit förhållandevis passiva när det gäller att stödja frivilligarbete. Det finns ett fåtal exempel på företag där pensionsstrategier och pensionsplanering även innefattar förberedelse för frivilliginsatser efter yrkeslivets slut. Ett samhällsengagemang kan emellertid uppmuntras och är ofta något som utvecklas under en persons arbetsliv. Den som har tidigare erfarenhet av frivilligarbete är mer benägen att ägna sig åt det på äldre dagar. Därför bör frivilligarbete under yrkeslivet främjas på ett mer systematiskt sätt.

Det krävs riktade strategier på alla nivåer för att införa ett lämpligt regelverk som kan göra äldre delaktiga i frivilliginsatser på ett meningsfullt sätt. Ett exempel är nätverk mellan relevanta aktörer på olika nivåer för att dessa ska kunna utbyta erfarenheter och information. Lokala myndigheter är här av särskild betydelse, liksom deras allmänna stöd till initiativ och organisationer på lokal nivå.

Nationella främjande program och stödjande lagstiftning tycks vara värdefulla faktorer som kan stimulera till handling. Utan direkt lokal uppbackning från i första hand lokala myndigheter ger de emellertid inga resultat. En blandning av olika strategier är mest effektivt, både när det gäller redskap (finansiering, infrastruktur, stöd från yrkesverksamma) och program. Tydliga regler och stödåtgärder är ändå nödvändiga, särskilt för att utveckla initiativ som riktas till socialt utestängda grupper. Framför allt är det viktigt med en kultur som på lokal, nationell och europeisk nivå erkänner värdet av äldres frivilligarbete.

Mer information

Rapporten, *Volunteering by older people in the EU (Äldres frivilligarbete i EU)*, hittar du på <http://www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1134.htm>

Teresa Renehan, forskningsinformatör,
ter@eurofound.europa.eu